

АННА, МІСТО ВІТТІХЕНАУ

Моїй мамі

– Боже, допоможи мені вижити в цьому пеклі ... усю війну билися, але щоб аж так... Уважай, хлопче, уважай, лише уважай! – десь глибоко благов голос. Серце молодого майора сильно билосся. Ішлося про життя і смерть. Майже наприкінці війни.

Наче яшірки ховаються радянські вояки серед руїн на широкій вулиці в центрі Берліна. Звідси вже видно рейхстаг. Звідусіль лунають автоматні черги та постріли гармат, пролітають над головами ручні гранати, безперестанку завивають катюші, валяться будинки, німці стріляють по радянських вояках з охоплених вогнем вікон, підвалів, будь-яких закутків та дір. Вогонь, свист куль, хаос кругом та довкола. Смерть справляє тут дике весілля, як ніде ще в світі не справляла. Куди тільки не глянь – тіла.

У кілометрі від позицій батальйону майора розкинувся парк, під яким сховано бункер Гітлера. Гітлер саме п'є післяобідній чай. Він щойно повернувся сюди. Вступив очі в порцелянову в стилі рококо цукорницю поперед себе. Тишу, створену товстими бетонними стінами, час від часу порушують приглушені виття снарядів і вибухи гранат.

Майор Леонтьєв намагався бути хитрим, як лисиця, коли вів уперед свій батальйон. Ще годину тому він наказував своїм воякам бути пильними, зберігати спокій, ні на секунду не припиняти думати, зупинити наступ, роздивитися уважно навколо, визначити, звідки стріляє ворог і знову сміливо атакувати.

– Ми пройшли майже всю війну, мусимо вціліти також зараз, а потім – додому! Але спочатку треба повністю знищити ворога! Він буде до божевілья битися за кожний клаптик своїх теренів, стояти за себе наче поранений звір... Отож, уважайте! Уважайте!

У центр вогню повів майор своїх солдатів за подальші метри землі. Став на весь зріст перед їхніми рядами і махнув рукою:

– За мною! Вперед! – Аж раптом відчув різкий біль у плечі і впав серед руїн.

– Що? Що трапилось? Чуєш мене? Чуєш? Сергею! Сергею! – підбіг один з офіцерів до нього.

Це було останнє, що почув майор. У лівому плечі пекло все дужче. Шум пострілів повільно згубився в ньому, все залишилося десь дуже далеко. У голові ніжно зазвучала губна гармоніка. Він побачив світло, в якому через деякий час з'явився батько. Батько орав конем поле. Маленький Сергей з мамою збирали за ним останню картоплю. Водночас побачив, наче в кіно, копиці сіна. Вони усі разом сіли попоїсти. Домашній хліб із смальцем смакує їм найбільше. Червнєве сонце припікає. Щебечуть жайвори. Хлопчик витягає з кишені свою губну гармоніку. Він отримав її в подарунок від батьків того дня, коли йому виповнилося десять років. Найбільша несподіванка. Ніжно виводить якусь меланхолійну мелодію. Мама пишається сином, який так швидко навчився грати. Хлопчик просто закохався у невеличкий інструмент.

Потім Сергей бачить найстрашніший уривок фільму: як посеред ночі розплющує переляканий очі. Чує крики і постріли. Хтось гримає в двері й горлає:

– Виходьте, виходьте на двір, ви, куркулі! Виходьте! Негайно! Усі виходьте!

Мама й тато сполохані. Стояли біля сина й просили:

– Прокидайся, дитинко, мусимо йти, інакше всіх нас відразу застрелять.

Половина односельчан стоїть вже на вулиці в одну лінійку. Сергей бачить чоловіка у шкіряній куртці, який бігає від одного краю шеренги до іншого й світить до-

волі великим, як для кишенькового, ліхтарем людям в очі та розмахує пістолетом у правій руці, через плече у нього – ланцюг з патронами.

Несподівано патроновий чоловік видерся на великий камінь, з якого всі могли його бачити, і брутально закричав:

– Гей, ви, куркулі, ви, експлуататори, ви, ситі селяни, іменем революції, іменем Сталіна відправляєтеся на заслання! Там вас навчать працювати на благо нашого комуністичного суспільства, а не на своє черево. Через десять хвилин маєте стояти тут з речами. Кожний бере стільки, скільки може нести! Розійдись!

Шкірянокуртковий вистрілив у повітря.

Селяни заспішили до своїх хат, багато хто плаче. Сергей ледь встигав за мамою. Всі одягнулися. Мама зберігала спокій, знесла валізи з горища, одну більшу, одну меншу. У більшу поклала вбрання, документи, фотографії, маленький шкіряний мішечок, свої скромні прикраси, Біблію, образ. На це знову одяг. І закрила валізу. Сергей спостерігав за усим цим з широко розплющеними очима. Голова йому йшла обертом.

Тепер мама поставила біля ніг хлопчика меншу валізу. Склала в неї його одяг, шкільні зошити і підручники, олівці, Сергейкову улюблену книжку – російські казки. Блискавкою спалахнула в її голові болюча думка. Швидко дістала фотографії з валізи, переглянула деякі і сховала одну Сергейкові в російські казки.

– Про всяк випадок! – прошепотіла вона.

За це син буде їй удячний протягом всього свого життя. Губна гармоніка лежала вже в кишеньці.

Тато теж швидко пересувався хатою і весь час щось складав у свою валізу: одяг, хліб, сало, якісь папери, книги і знов одяг.

Раптом – постріл. Сергей злякався. Ще один постріл.

– Виходьте! Усі виходьте! Виходьте мерщій! Ваш час вичерпано! Не зволікайте! – донісся пронизливий голос шкірянокурткового.

Тато, мама і Сергей клякають перед образом Матінки Божої у великій кімнаті. Свічка вже світиться. Моляться швиденько, тричі хрестяться, обнімаються з плачем і поспішають з валізами на вулицю.

Гвалт і голосіння, і звучання наказів. Усі мусять вишикуватися. Військові перелічують людей, і ось вже сумна колона тягнеться з села Верхнее Бродово у темну ніч. Валізочку Сергея несе тато.

Зліва і справа чують “куркулі” – справжні селяни-господарі – лайку озброєних прокомуністичних активістів. Але змушені рухатися швидко і не можуть реагувати на образи.

Колона мовчить, людське горе крокує у непевність. Багато хто думає про смерть. Ранні пташки починають цвірінкати на узліссі. На небі світає зоря. Поворот на більший шлях. На похиленому вказівнику написано “Муртінск”. Районний центр. Вантажівка чекає при дорозі.

“Стій! Усіх дітей у машину! Давайте, давайте, діти! Вам не треба їхати з батьками на заслання. Швидко, швидко!” – наказує шкірянокуртковий.

Мама і тато обнімають Сергея: “Хай тебе Бог береже, мій синочку!” – тихенько промовляє мама.

І ось одні вояки вже женуть дітей до машини. Інші допомагають їм залізти у високий кузов, щоби все відбувалося швидко. Знесилені дорослі ледь-ледь стогнуть. Вони відчувають, що вже ніколи не побачать своїх дітей.

Охоплений жахом Сергей останнім залізає зі своєю валізкою у військовий автомобіль. Трішки тішить його лише те, що вже не треба йти пішки. Сидить ззаду передостаннім на лавці і махає рукою. Махає і махає.

– Шикуйсь! По двоє! Марш! Трохи швидше!” – Сергей чує, як кричить шкіряно-куртковий. І односельці потягнулися далі. Машина загуркотіла й поїхала в протилежному напрямі. Сергей тримав підняту вверх праву руку доки ще міг бачити батьків. Потім щось наче зламалося в ньому. Дивний сум заволодів ним. Останні слова мами назавжди закарбувалися в його пам’яті...

У дитячому будинку Красноярська вже чекали на новий транспорт з дітьми. Ніколи вже більше Сергей не отримував звісточок про маму і тата: ні в дитбудинку, ні в школі, ні пізніше, коли навчався в училищі торгівлі та працював продавцем у великому магазині в Красноярську і потай намагався щось довідатися про батьків. Рана в його душі була надто глибокою, щоби загоїтися повністю. Він відчував її і коли йому виповнилося чотирнадцять, і в суворі роки війни та після неї.

Сергей глибоко дихає. Знову бачить перед собою колону односельців та себе у вантажівці, що поїхала у протилежний бік. Він голосно плаче. Пітніє. Хтось витирає росу з його чола. Потрохи розплющує очі. Ось медсестра...

– Не плакати, майоре, не плакати... Все гаразд. Все добре. Операція пройшла успішно, синку! – прошепотіла йому жінка. Дуже близько. Ніжна долоня кілька разів погладила його по обличчю. Як гарно вона це робить. Помалу розплющує мокрі очі. Знову сестра витирає його вологе чоло.

– Двома сантиметрами нижче і зачепило б артерію. Тобі справді пощастило. Дякувати Богу! – сестра посміхнулася і дала Сергейові теплий чай. – Пий! Випий також за іншу радісну новину: Гітлер капут! Уночі покінчив життя самогубством, наші розповідають. Для тебе війна закінчилася! – раділа вона.

– Слава Богу! – прошепотів Сергей. Він повернувся у реальність. Йї у життя. Може нарешті повністю розплющувати очі. Добре, що кіно чергового разу десь зникло у ньому, що витримав операцію. Лише все ще відчуває біль. – Але це пусте, я вижив. Головне, що я вижив. Біль є ознакою того, що я живий. Наприкінці війни. Яке щастя, – радіє Сергей у своїх думках, що весь час кудись стрибають.

– Хто не пройшов крізь таке пекло, не знає, що таке війна, – каже йому розум. Між розумом і почуттями Сергей часто вагається. Він добре знає, що має переважати розум. Почуття на війні ускладнюють життя. – Але що поробиш? Колись сильнішим має бути розум, колись – почуття. Це в мене від мами. На його блідому обличчі з’являється посмішка.

Сергей радіє. Він з превеликим задоволенням дістав би зараз губну гармоніку та фотографію мами з татом, загравав для них, а потім закричав:

– Мамо, тату, війна закінчилася, я залишився живим! А де ви? Чекайте на мене! – Тільки де мої речі, мої штани, моя гармоніка, фотографія? Треба спитати у сестри. Для неї заграю в будь-якому випадку, для цієї гарної, готової прийти на допомогу сестрички...

Через кілька днів Сергей дихав свіжим повітрям. І міцно тримався на ногах. Стояв з групою офіцерів. Усі з госпіталю. Військовий автомобіль вже чекав на них. Мир навколо. Святий мир. Весела бесіда. Жодних пострілів. Синє небо і травневе сонце на ньому раділи разом із Сергейом:

– Ура! Війна закінчилася!

Машина з офіцерами повільно просувається по Берліну. Всюди руїни, підбиті танки, обгорілий транспорт, гармати. Автомобіль в’їхав у центральну частину міста. Російськомовний напис указує напрям Берлін–Карлсгорст.

Через широкі ворота потрапляють на велику площу. Вояки з обох сторін прикрашають головний в'їзд прапорами і прилаштовують над ним великий полотняний транспарант. Завтра Свято Перемоги над німецьким фашизмом. Його відзначатимуть всі солдати й офіцери. Свято перемоги і життя...

На початку червня Сергей сидів в автівці з відкинутим верхом, погода була просто чудовою. Плече вже не перев'язане. Рана загоїлася добре. Майор у дорозі до нового місця служби. У Карлсгорсті офіцерів не лише ознайомили з новими законами та підготували до виконання обов'язків у комендатурах радянської окупаційної зони, а й добре забезпечили харчами.

Насолоджуючись краєвидом, Сергей усвідомив, що вже давно не почувався так добре, як зараз. Його дивувало, як швидко ліс зміг сховати сліди війни. Та й у містечку, в яке він незабаром в'їхав, уже почали давати лад руїні.

– Ось такі ці німці: порядок насамперед, – посміхнувся Сергей.

Через кілька хвилин містечко залишилося позаду. Удалині стало видно церковну дзвіницю. На полях обабіч дороги працювали люди. Здебільшого жінки і діти. Майорові впало в око, що майже всі жінки були вбрані в довгі спідниці, а голови пов'язували світлими хустинами. Вони косили траву косами, а діти вилами громадили її на вози. Тут і там вози з бортами-решітками тягнули запряжені в них корови. Як у нас удома, згадав своє дитинство Сергей.

Дорога була дещо звивистою. Якесь село. Й у ньому багато поворотів. Біля деяких будинків зліва і справа стоять кам'яні хрести із золотими корпусами. Сергей дивується. Йому пригадуються останні мамині слова. Давно він уже не бачив хрестів. І жодна будівля не ушкоджена.

Перед мостом на краю села встановлено вказівник з написом російськими літерами “Віттїхенау”.

– Віттїхенау, ми на місці, – сказав водій і, не зупиняючись, поїхав прямо до перехрестя. Ось вони вже в центрі містечка. Перед торговицею. Ліворуч височить над церквою дзвіниця.

– Направо і ще сто метрів, – радіє водій.

Біля широкого двоповерхового будинку на лівому боці вулиці авто зупинилося. Будка з вартовим перед входом у комендатуру виглядала смішно. Ця дерев'яна скриня з чолов'ягою всередині була нековирним додатком до великої будівлі.

Сергей узяв свої речі, подякував водієві, вийшов з машини і почав розглядатися навколо. Біля перехрестя справа побачив збудовану з червоної цегли будівлю пошти, навпроти – крамничку-пекарню. І жодного пошкодженого будинку, наче війни тут взагалі не було. Він не міг цього зрозуміти. Повільно минув будку, в якій солдат на знак привітання став наввипинки. Сергей увійшов у приміщення комендатури. Комендант уже чекав на нього.

– Вітаю Вас, майоре. Ласкаво просимо. Ви просто з Берліна? Неблизька путь. Ми ж тут значно далі на схід знаходимося... Проте все ближче дому, – подав він руку прибулому офіцерові.

– Так, товаришу підполковнику, просто з Берліна, з Карлсгорста.

– Ви, певно, голодні. Ходімо щось попоїмо спочатку!

– Чи можу я трохи привести себе в порядок після дороги?

– Так, звичайно, відразу там наліво, – підполковник показав рукою на двері, в які саме входила гарна молода жінка.

– Дозвольте відрекомендувати: Марія Андреевна, наша секретарка і душа комендатури. А це – наш новий офіцер, майор Леонтьєв, – познайомив їх комендант. – Зробіть нам, будь ласка, чай, Маріє Андреевно, і подайте щось до нього.

Жінка, вітаючись, подала Сергею руку і посміхнулася:

– Вам тут сподобається.

У вікно маленької їдальні, що виходило на південь, світило червнєве сонце. Сергей і підполковник сиділи за столом один навпроти одного. Сергей поглядом вивчав свого нового начальника: “Комендант старший від мене десь років на п’ятнадцять.”

– Отож, майоре, ми така собі невеличка другорядна комендатура. Але гарного і цікавого містечка. Є в ньому дещо особливе. Тут живуть і німці, і слов’яни: серби. Дивина, як гадаєш?..

– Серби? Південні слов’яни? Тут? – перепитав Сергей.

– Так, ми всі так само були здивовані. Тутешні жінки все ще носять свої народні строї, особливо старші. Довгі спідниці, як у наших селах, – вів далі підполковник.

– І як серби тут опинилися? – захотів довідатися Сергей.

Підполковник засміявся так, що стало видно золотий зуб:

– Так, це хороше запитання. Ходімо, вип’ємо по келиху за знайомство. Потім я Вам усе поясню.

Келих за знайомство був аж надто повним. Алкоголь ударив Сергейові в голову. Востаннє він пив ще перед наступом на Берлін, пив разом зі своїми вояками.

По спільній трапезі з новим начальником Сергей став мудрішим. Комендант, колишній доцент університетської кафедри історії слов’ян, розповів йому дещо про полабських слов’ян. Тепер Сергей уже знав, чому місцеві мешканці зветься лужицькими сербами і чому Віттіхенау має ще одну назву – Кулов.

Комендант із захватом розповідав, що вже розмовляв із багатьма лужичанами, що поступово навчився їх розуміти, бо трохи знає староцерковнослов’янську мову, і що з їхніми старшими чоловіками приємно посидіти за келихом горілки. Тоді вони відвертіше відкривають свою слов’янську душу.

– Ти швидко це відчуєш. Вони такі самі гостинні, як і ми. Особливо в навколишніх селах. А після третьої чарчини починають співати, – продовжував комендант.

Завдяки своїй цікавості комендант довідався й про інші речі. Йому сподобалося, як куловчани уніч на 22 квітня передали містечко радянським військам. Вже на третій день свого перебування тут він зустрівся з цими мужніми людьми й про все їх розпитав. Особливо місцевого парафіяльного священика Фукса.

У комендатурі комендант використовував подібну важливу інформацію у доповідних записках для командування. Писати доповідні і передавати їх наверх по інстанції входило в його основні обов’язки. Збирати інформацію і за будь-яких обставин передавати командуванню дані зокрема про те, чи переховуються в місті і де саме нацисти, прихильники їхньої партії, військові злочинці, саботажники. Без цього спокій у Віттіхенау був би неможливим.

Тому допитливий комендант швидко все з’ясував. У ніч на 22 квітня деякі зі сміливих лужичан і німців, що мешкали в Кулові, на чолі зі священиком Шолтою вирушили до росіян, які стояли неподалік Войерец. Там вони домовилися про капітуляцію Кулова. І вже в неділю, 22 квітня, в першій половині дня у Кулові з’явилися автівки з радянськими вояками, які без жодного пострілу взяли місто.

Парафіяльний священик Фукс, який оселився тут після свого виселення зі сілезького Бреслау¹, відіграв дуже важливу роль у капітуляції Кулова. Він був знайомий з офіцером Баумом, начальником куловського гарнізону, що складався з півсотні вояків, які мали боронити місто від росіян. У Бреслау Баум допомагав Фуксу під час

¹ Сьогодні це місто Вроцлав у Республіці Польща – примітка перекладача.

богослужінь. Саме його він утаємничив у те, що разом із своїми підлеглими збирається здати росіянам місто без бою і відступити у розташований неподалік Галгенберг.

– Ось так ми увійшли в містечко. Коли б усюди все відбувалося так само... Загиблих було б значно менше. Й у нас, й у них, – сказав комендант і зробив ковток чаю. – Також, щоб я не розповідав Вам це завтра на нашій нараді, – ось що. Один з офіцерів політвідділу вже 26 квітня написав аналітичну записку про містечко. Доволі важливий і цікавий документ для нас. Бо потрібно орієнтуватися в ситуації тут, на місці, та на околицях. Прочитайте його. Що ж ще?.. Завтра о десятій знову тут зустрінемося, будуть усі офіцери. А тепер огляньте кімнатку наверху і трохи відпочиньте. Марія Андреевна Вам все покаже, – комендант підвівся і вийшов.

Майор також устав і звернувся до секретарки з проханням допомоги.

Наступного дня комендант без запізнь розпочав службову нараду. Насамперед він відрекомендував нового офіцера. Після дав своїм підлеглим різні доручення. Вони стосувалися переважно забезпечення харчами, транспорту, управління та порядку в місті. Ще раз наголосив на необхідності збирати інформацію, особливо щодо нацистів, які могли переховуватися. Наприкінці зайшла мова про урочистості з приводу відкриття на території біля лікарні пам'ятника загиблим радянським воякам:

– Усе має відбутися як годиться, належним чином. І зверніть увагу на солдатські однострої! Будуть високі гості з Войєровської комендатури! – наказав комендант офіцерам. – А тепер обідати! О шостій підемо на каву. Така собі несподіванка для ново-прибулого майора.

Коменданту надзвичайно подобалася серболужицька мова. Завдяки Гані, Лейні та іншим лужичанам він вивчив уже чимало слів. Деякі з них занотував у своєму записнику. У чоловіка були місця, де він почувався по-особливому. Наче вдома, казав він інколи. У Гани теж було так.

О шостій троє офіцерів були вже готові до виходу. Йти треба було недалеко. За комендатурою, пройшовши десь метрів двісті, вони звернули направо, на дуже вузьку вулицю Католицьку, потім, за якихось півста метрів, – наліво, й опинилися на Саловській, 8. Комендант уже звично постукав у вікно кухні. Гана відчинила їм брамку:

– Рóјсе пућ! Заходьте, будь ласка!

У затишній кімнаті вони сіли на канапу. Гана пішла в кухню і поставила каву. Потім принесла келихи, тацю з канапками і пляшку горілки.

– Просто чудово, – посміхнувся комендант. Налив у келихи по вінця, Гані – половину. – За перемогу! За здоров'я! – виголосив він.

Усі випили до дна. І Гана, яка після сильно зніяковіла. Сергей спостерігав за нею. Вона нагадала йому маму.

Гана знову пішла в кухню. Нарізала бабку – несподіванку для гостей. Жінка була вдячна цим військовим, бо почувала себе по-особливому захищеною. Їй не було так страшно, як у перші післявоєнні дні, коли російські солдати чіплялися до кожної жінки з далеко ненайкращими намірами.

Комендант налив удруге:

– За тих, хто чекає нас удома, і за те, що ми вижили у цій ненависній війні! І за нашого нового майора, щоби йому тут добре велося. Будьмо!

Сергей справді почував себе тут добре. Із самого першого дня. Він дістав свою губну гармоніку і заграв стару російську мелодію. Комендант посміхнувся від здивування й собі почав підспівувати.

Гана в кухні прислухалася. Хто ж там так гарно грає? Взяла горнятка, тарілки і пішла в кімнату. Ага, це той новенький грає. Його молоде обличчя та хитрі очі сподобалися жінці. Добре, що він не загинув на війні, такий гарний молодик. Гані спало на думку, що йому, мабуть, ще й двадцяти п'яти не виповнилося. Їй також ще немає тридцяти, а вона вже вдова.

Коли жінка ставила на стіл нарізану бабку, комендант аж скрикнув від радості:

– Бабка, бабка, бабуля! – І першим поклав собі на тарілку шматочок. Гана налила всім каву і сіла за стіл.

Бабку з'їли дуже швидко. Так було завжди. Інколи до Гани приходила ще Лейна. Вона також одягалася в лужицькі строї. Її полонений американцями чоловік перебував у в'язниці в Канаді.

Спілкувалися Гана та її гості російською і серболужицькою, інколи допомагали собі жестами. Якимось чином їм вдавалося порозумітися.

Гайньжа, давня приятелька Гани, кілька разів потрапляла на такі зібрання. Вона часто їздила в містечко на медичний огляд. Жінка, як також Лейна, у перші дні після війни зазнала страшних знущань від російських вояків і тепер обстежувалася у лікаря. У Гани вона залишала велосипед і час від часу заходила на кілька слів. Одного разу Гайньжа заглянула до подруги, коли та саме пригощала трьох офіцерів кавою. Тоді вона побачила їх уперше. Увійшовши в кімнату, вона дуже злякалася і відразу зблідла. Три радянські офіцери! Наймолодший відразу підвівся і запропонував їй сісти.

– Du Angst?² – ввічливо запитав він.

– Nicht Angst¹. Nimam strach², – перелякано відповіла Гайньжа. Офіцери засміялися. Комендант відразу вловив слово “страх”, яке в усіх слов'янських мовах звучить однаково. Гайньжа не все добре розуміла, але поволі позбавилася свого переляку.

Під час другої та третьої зустрічі жінка вже не боялася чоловіків у формі радянських офіцерів. Одного дня Сергей знову грав на губній гармоніці. Але перестав, як тільки Гайньжа увійшла в кімнату. Чоловік устав, підсунув до неї кріселко й жартома сказав:

– Du Angst?

– Ні, не боюся, – засміялася Гайньжа. Вона відчувала, що ці відвідування Гани допомагають їй позбутися страшних спогадів про те, що зробили з нею російські вояки місяць тому.

Не один ще раз заходили ці три офіцери до Гани на каву. Але особливо близьким для неї влітку 1945 року став Сергей. Чоловік допомагав Гані на полі. Корову, свиню та кіз треба було чимось годувати. А працювати на землі він умів. Недалеко від Кулова, біля високого насипу для колії, якою перевозили вугілля у спеціальних вагончиках, вони були самі під високим синім небом.

Але невдовзі все закінчилося. Восени Сергея несподівано перевели у Каменц. Пішов поговорі, що він зробив жінці-німкені дитину, з приводу чого, начебто, скликали навіть партійні збори. Чутки дійшли й до нього. В останню мить Сергей попросився з Ганою. Вони дали один одному обіцянку нікому ні про що не розповідати. Сергей побажав Гані легких і щасливих пологів, сів на мотоцикл і поїхав. Більше вони не бачилися і нічого один про одного не чули.

² Ти страх? (Неправ. нім. – примітка перекладача).

¹ Не страх. (Неправ. нім. – примітка перекладача).

² У мене немає страху. (Верхньолуж. – примітка перекладача).

Час від часу Сергей, який давно вже був на пенсії, любив посидіти на лавці в парку на березі Волги, згадати ту страшну війну і гарний час у Кулові. Його військова служба закінчилася 1955 року на Кавказі. Звідтам чоловік поїхав працювати до великого міста Самара. Там разом із дочкою і дружиною Марією Андреевною прожив аж до самої своєї смерті у 1994 році.

“Анна, місто Вітгіхенау” назавжди залишилися з ним. У пам’яті закарбувався найдовший день літа 1945 р., тамте 24 червня. Тоді вони знову лежали на сні.

Так гарно пахло сухою травою, що паморочилася голова, – снилося Сергею на лавці. У небі співали жайворонки. Наче вдома у Верхньому Бродово, коли він, тато і мама обертали сіно.

Тоді, під час обіду, Сергей відкрився Гані і поділився з нею своїми гіркими спогадами про ту страшну ніч і розставання з батьками. Коли діставав їхню фотографію і показував Гані, перестав говорити, йому перехопило голос, рана в душі почала кривавити. Сергей глибоко зітхнув і перервав розповідь:

– Ох, облишмо це! Хтозна, чи вони ще живі... Принаймні зі мною нічого не трапилося, я пройшов усю війну і зустрів тебе, Анно.

У цю мить Сергей поцілував Гану, був наче зачарований. Коли він востаннє тримав у своїх обіймах жінку? Гана відповіла на поцілунок. Сергей обійняв жінку дещо впевненіше. Тіло затремтіло від щастя. Притискав її до себе все міцніше. Святий мир навколо, лише ніжне щебетання пташок. Те, що відбулося потім, Сергей завжди згадував як найпрекрасніше у житті. Забути таку мить неможливо. Подібне відчувала й Гана. Тільки при цьому на поверхню її пам’яті впливали дещо страшніші картини. Те, що трапилося з нею кілька місяців тому. Жінка доїла корову, коли до стайні увійшли російські вояки, схопили її, кинули на долівку біля купи гною і згвалтували.

Сергей сидів на лавці і вкотре усе згадував. Щоразу на його обличчі з’являлася посмішка: які щасливі поверталися ми тоді із запашної левади, знесилені, заспокоєні. Перші зірки на все ще світлому небі вітали нас. Анна і я, пліч-о-пліч, поцілунок на прощання, я – наліво, до комендатури, вона – прямо, і далі до свого будинку. Так, від цього дня все було по-інакшому між нами, але ми не могли про це прохопитися і все старанно приховували. Анна робила це дуже майстерно. Завдана мені у дитинстві рана загоїлася на якийсь час цього літнього дня.

– Як їй ведеться зараз? А моїй дитині? – стиха запитав Сергей у лавки, на якій сидів, а потім розсміявся сам з себе: літнього чоловіка із сивим волоссям. – Тс-с-с! – сказав він собі. – Нехай це залишиться нашою таємницею. Лише нашою. Принаймні мені відомо, що Анна, місто Вітгіхенау, ніколи вже не буде самотньою. У неї залишилася найпрекрасніша згадка про мене.

Післямова

У цьому оповіданні, крім авторської фантазії, представлено спогади свідків тогочасних подій. Найважливішим і єдиним живим свідком залишається сьогодні 87-річна Гайньжа, яка кілька разів бачила Сергея і розмовляла з ним. Щасливим випадком та її добрій пам’яті повинен бути вдячний автор за те, що написав це оповідання, а також документальну повість “Я знайшов свого батька...”, вміщену в антології “Бачу батька, бачу маму”³.

А ще – факти з фондів архіву Радянської Армії, де збереглися документи про діяльність Куловської підкомендатури і майора Сергея Сергеевича Леонтьєва, зокрема п’ять сторінок його особової військової справи до 1955 р.; висловлювання співробітників

³ Widzu nana, widzu mac. Swójbne dopomnjenki. Budyšin: LND, 2007. 147 s. – примітка перекладача.

архіву, особливо щодо депортації куркулів у 1930–1931 роках до Сибіру, їхнього ув'язнення у сталінських таборах і раптового, за усіма ознаками дуже швидкого, переведення Сергея з Кулова у Каменц, де, після народження дочки Людмили, він одружився з Марією Андреевною, тією секретаркою. Знайшовся також цікавий, на трьох сторінках, аналіз політичної та соціально-економічної ситуації в місті Кулові за підписом підполковника Покоренка і список вояків та офіцерів самої куловської підкомандатури.

Важливу інформацію отримав автор і від 86-річної Ільки, чоловік якої з 1945 р. мешкав у тому будинку, що й Гана. Жінка на питання стосовно Сергея влітку 2007 року відповіла так: “Юрій мені завжди казав, що точно знає, хто є батьком Бено. Бено, чому ти нічого не питав, коли Юрій був ще живим? Мені він розповідав, що це один офіцер, який часто навідувався до Гани. Часто він приїжджав на мотоциклі з коляскою, а потім їхав разом з Ганою на поле по необхідне в господарці. Гана завжди сідала ззаду.

Лейна, твоя хрещена мати, яка часто навідувалася до твоєї мами, теж уже померла. Юрій колись сказав, що якось вони щось тишком відзначали у Гани. Тоді офіцер ще забув кашкет. Гана відразу сховала його в топку печі. Наступного дня офіцер прийшов шукати свій головний убір. На щастя, Гана ще не розпалювала вогонь, отож чоловік отримав назад свою згубу.

А пізньої осені 1945 р. цей офіцер раптово зник. І вже більше ніколи не приходив. А невдовзі з'явився ти, Бено”.

Переклад з верхньолужицької Оксани Лазор